

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

www.innoworld.net

+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 3, Issue 3
2025

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Andijon-2025

**ERKIN VOHIDOV SHE'RIYATIDA FALSAFIY TAFAKKUR
VA YUMOR****Normurodova Farangiz**Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
talabasinormurodovaf35@gmail.com +99888. 217. 03. 07Ilmiy rahbari: **Gulasal Qayumova Abduraufovna**
+998911657335 gulasalqayumova12@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xalqimizning sevimli shoiri, O'zbekiston qahramoni Erkin Vohidov ijodida yengil kulgi hisoblangan yumordan foydalanib yaratilgan ijod namunalarining yaratilish tarixiga e'tibor qaratilgan. Undagi milliy hajvchilik, mahalliy kolorit belgilaridan foydalanish mahorati tasvirlangan. Shoir poetikasiga mansub "Yashavor" nomli to'rtlikning falsafiy mohiyati, "Karashma" she'ri orqali yigit-qizlar o'rtasidagi suhbatlarning asl ma'nosi, "Hazrat Xizr va zamona ayoli" she'ri esa ayollarning oilaviy, hayotiy muammolari oldida Xizrning ham gangib qolishi hazilomuz kulgi ostiga olingani badiiy ifodalarda yoritishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: Erkin Vohidov, hajvchilik, yumor, mutoyiba, she'riyatda yumorning qo'llanilishi

O'zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lgan Erkin Vohidov ijodi o'zbek xalqining ma'naviy dunyosida chuqur iz qoldirgan. Shoir she'riyatida inson, hayot, vaqt, ezgulik va adolat haqidagi falsafiy mushohadalar bilan bir qatorda, hayotni quvnoq ruhda yorituvchi yumor va istehzo unsurlari ham alohida o'rin tutadi. Uning asarlari o'quvchini o'ylantiradi, kuldiradi, ammo shu kulgi ortida hayotning chuqur haqiqatlari yashiringan bo'ladi. Mutoyiba yoki yumor odamlar, obyektlar yoki vaziyatlarning kuzatuvchilarda kulgu hissini keltirib chiqara olish sifati yoki qobiliyatidir. Mutoyibani ijtimoiy aloqaning bir ko'rinishi deb hisoblash mumkin. Badiiy adabiyotga mansub yumoristik asarda ijodkor ijtimoiy hayotdagi, shaxsiy turmushdagi, xususan, ayrim kishilardagi ba'zi kamchilik, nuqsonlardan kulib, uni tanqid qiladi. Bunda ijodkor tanqid qilinayotgan obyektning yo'qotilishiga tarafdor emas, unga achinadi, undagi mavjud kamchilikning tuzalishini istaydi. Odamlar go'daklikdan tom ma'noda kulish qobiliyatiga ega. Ko'pchiligimiz kulgili komediyalar, hajvchilar va hazillarniv she'lardir.

Falsafiy tafakkur – inson va hayot mohiyatini anglash Erkin Vohidov she'rlari hayotning mazmuni, insonning borliqdagi o'rni, vaqtning o'tkinchiligi haqida chuqur falsafiy fikrlar bilan sug'orilgan. Uning "Inson" she'rida inson siymosi ulug'lanadi, lekin bu ulug'lik mas'uliyat bilan chambarchas bog'lanadi: "Inson deb atalgan zotning zimmasida butun olam og'irligi

bor."Shoir uchun inson — yaratuvchan kuch, ammo shu bilan birga javobgarlik timsolidir. Bu fikrlar orqali Vohidov o'quvchini o'z hayotiga, har bir amalining ma'nosiga falsafiy nigoh bilan qarashga da'vat etadi. Shuningdek, "Nido", "Bahor", "Tong nafasi", "O'zbekim" kabi she'rlarida ham falsafiy umumlashmalar mavjud. Shoir tabiat hodisalariga, inson tuyg'ulariga shunchaki estetik zavq sifatida emas, balki hayotiy hikmat sifatida yondashadi. Yumor va istehzo – hayotiy haqiqatni kulgi orqali ochishi: Erkin Vohidovning ijodida yumor insoniy illatlarni fosh etish, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yengil, ammo ta'sirchan tarzda yoritish vositasi sifatida xizmat qiladi. Uning "Hazil va haqiqat", "Kuzatishlar", "Tog'da" kabi she'rlarida kulgi orqali jiddiy hayotiy haqiqatlar ochiladi. Shoirning hazili bejiz emas, balki tarbiyaviy va falsafiy maqsadga yo'naltirilgan. U kulgi orqali insonni o'ylantiradi, o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishga undaydi. Masalan, "Hazil va haqiqat" she'rida u insoniy munosabatlarda yuzaki mehr va soxtalikni istehzoli ohangda tanqid qiladi. Yumor Vohidov ijodida nafaqat kulgi, balki ruhiy tozalanish, ijtimoiy ogohlik manbai sifatida ham xizmat qiladi. U "kuldirib o'ylantiruvchi" shoir sifatida o'zbek adabiyotida betakror o'rin egallagan. Falsafa va yumorning uyg'unligi Erkin Vohidov she'riyatidagi eng muhim jihatlardan biri — falsafa bilan yumorning uyg'unlashuvidir. Uning har bir kulgili satrida ham hikmat, har bir falsafiy fikrida esa hayotiy quvnoqlik seziladi. Bu uyg'unlik shoir uslubining o'ziga xos jihati. Masalan, "Qo'shnining mushugi" yoki "Nega kulmaymiz?" kabi she'rlarida oddiy hayotiy vaziyatlar ortida insoniy tabiat, jamiyatdagi illatlar va ularning ildizlari haqida chuqur fikrlar yashiringani yaxshi ko'ramiz. Kulgi hayotdagi eng yaxshi voqealarning, bayramlarning ajralmas qismidir. Biroq biror bir insonni yuziga tabassum hadya etish anchayin murakkab jarayon. Qiziqarli, kulgiga boy latifa va voqea- aytib berish orqali insonlarni kuldirish birmuncha osondek, ammo bunday hodisalarni badiiyatda she'riy misralarga ko'chirib, lablarga yengil tabassum ulashish esa amri mahol. Mana shunday mashaqqatli ishni barchamizning sevimli shoirimiz, O'zbekiston qahramoni Erkin Vohidov poetikasida uchratishimiz mumkin. Erkin Vohidov o'z davri ijodkorlari orasida yumor, mutoyibaga alohida e'tibor qaratgan ijodkor sanaladi. Buni uning hamkasblari, maslakdosh o'rtoqlari keltirgan xotiralardan ham bilib olish mumkin. Buning sababi, uni yurtimizni kulgi-mutoyibaga, hazilga moyil o'lkalaridan hisoblangan so'lim Farg'ona vodiysidan, vodiyning yana-da kulgisevar maskani Oltiariqda tug'ilganligi bilan bog'liq deyish mumkin. Shuning uchun ham shoir ijodida mashhur "Donishqishloq hangomalari", "Matmusaning boshidan" kabi turkum hangomalar o'rin olgan. Shuning uchun biz bu maqolada shoir ijodidagi kulgi va yumorga moyillikni biografik metod orqali tekshirishga qaror qildik. Shoir xalqimizning turmush ko'chiradi. She'rni o'qigan o'quvchi borki, uyiga kelgan mehmonning "ana ketaman, mana ketaman" deya ketishi cho'zilgan vaziyatni eslab yuziga tabassum olmay iloji yo'q. O'zbek tilida erkaklar tilga olmaydigan, faqat ayollarga xos so'zlar bor.

Bular asosan, nozu karashma, erkalik bilan bog'liq so'zlar. Olam yaralibdiki, muhabbat tuyg'usi, bu xislat bilan bog'liq vaziyatlar davom etib kelmoqda. Barchaning boshida bor savdo deya ta'rif etiladigan muhabbat voqealariga e'tibor bersak, yigit va qiz o'rtasida aksariyat hollarda juda o'xshash, bir-biriga yaqin suhbatlar mavjud. Ayniqsa, qizlarning "tegmang menga", "nari turing", "qurib keting", "yomon ekansiz" kabi birikmalar aslida qanday mazmun kasb etishini shoir "karashma" nomli she'rida hazil- orqali ochib beradi:

Qiz bolaning rost gapi ozdir,
Yolg'onlari bisyor adashma,
Tegmang menga degani - nozdir,
"nari turing" desa karashma.
Ishva bilan "qurib keting" der,
Ko'ngilga hech qattiq olmagin,
"O'ling" desa yashnab yuraver,
"Qoching" desa qochib qolmagin.
Hech gul bormi axir tikonsiz,
Tikoniga fido qilgil jon,

Xulosa qilin aytganda, Erkin Vohidov ijodi falsafa va yumorning go'zal uyg'unligidan bunyod topgan. Uning she'rlari insonni hayotga muhabbat, mehnatsevarlik, halollik va fikrlashga da'vat etadi. Shoir kulgi orqali o'ylantiradi, falsafa orqali ruhni yuksaltiradi. Shu bois Vohidov she'riyatida falsafiy tafakkur – hayot mazmuni, yumor esa – uni yengilroq anglash vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Erkin Vohidov o'zbek she'riyatida inson qalbining falsafasini kulgi orqali yoritgan, hayot haqiqatlarini o'ziga xos yumor bilan bezagan betakror ijodkordir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vohidov E. She'rlar va dostonlar. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1987.
2. Vohidov E. Nido. — Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1979.
3. Vohidov E. O'zbekim. — Toshkent: Yosh gvardiya, 1974.
4. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. — Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.
5. Yo'ldoshev Q. O'zbek she'riyati va zamon falsafasi. — Toshkent: Fan, 2001.
6. Rasulov N. Erkin Vohidov lirikasida falsafiy mushohada va obrazlilik. — "O'zbek tili va adabiyoti" jurnali, 2015-yil, №3.
7. Abdullayeva M. O'zbek adabiyotida yumor va satira an'analari. — Toshkent: Fan, 2008.
8. Saidov B. XX asr o'zbek she'riyati taraqqiyoti. — Toshkent: Universitet, 1999.
9. To'xliyev B. Adabiy tahlil asoslari. — Toshkent: Fan, 2002.
10. Habibullayev A. Adabiy manbashunoslik va matnshunoslik. — Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2014.